

KUSTBON

Nr 4. Årgång 21

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Dec. 1964

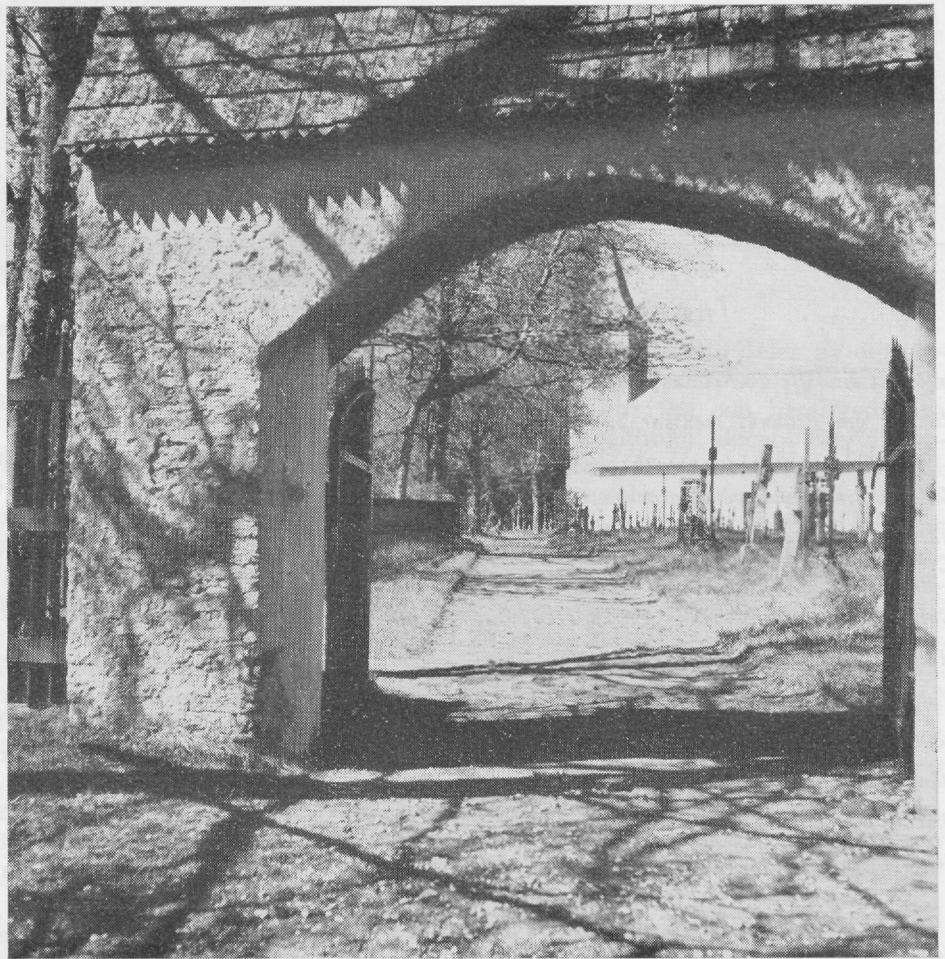

Foto Per Söderbäck

"Rosleps kapell hör till svenskbygdens största. Det ligger på en låg ås i Ölbäck. Dess inre är enkelt och flärdfritt, men om skönheten där brister, så har den yttre omramningen så mycket mer att ge. Björkar och tallar stå runt bogårdsmuren och höga träd överskugga gudshuset." (Ur P. Söderbäck, Estlands svenskbygd.)

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1964 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1964 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,

1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1964 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

KUSTBON tillönskar läsekretsen

*En God Jul och
Ett Gott Nytt År*

*Lätt vi sväva, lätt vi dansa,
le och locka, vart du går
— lika unga år från år —
gyllne sländor, som bekransa,
bilderskapare, ditt hår.*

I den gamla predikareboken, där så mycken visdom är samlad, förkunnas budskapet om tidens meningslöshet:

*Allt arbetar utan rast; ingen kan utsäga det.
Ögat mättas icke av att se, och örat bliver
icke fullt av att höra.*

*Vad som har varit är vad som kommer att
vara, och vad som har hänt är vad som kommer
att hända: intet nytt sker under solen.*

Innehåll:

	Sid.
<i>Inför ett årsskifte</i> av Arthur Johanson	2
<i>En bok om Estlands svenskar 2. Anmälan</i> av Gustaf Lindblad	3
<i>Estlandssvenskarnas pålagor och utskylder</i>	7
<i>När Birkas startade</i> av Edvin Lagman	8
<i>Tjugoårsminnet</i> av Ingel	10
<i>Notis. Vigsel</i>	10
<i>Hälsning från Sigurd Curman</i>	10
<i>Talrikt besökt höstsamkväm</i> av Ingel	10
<i>1800 "fjärrstudenter"</i> av Allan Ingelson	11
<i>Båndsminne</i> av Elmar Nyman	13
<i>Rudolf Timmerman in memoriam</i> av E. L.	14
<i>Familjenytt</i>	14—16

Inför ett årsskifte

Vad är tiden? Ett nytt, vitt blad på vilket vi ständigt skriver våra erfarenheter. En gåva som vi väntar på men som, när den kommer, hastigt glider ur vår hand. Tidens mäktiga ström formas av de otaliga små dropparna: tidens tusenåriga dag skapas av de flyktiga ögonblicken. Bertil Malmberg fångar stämningen i orden:

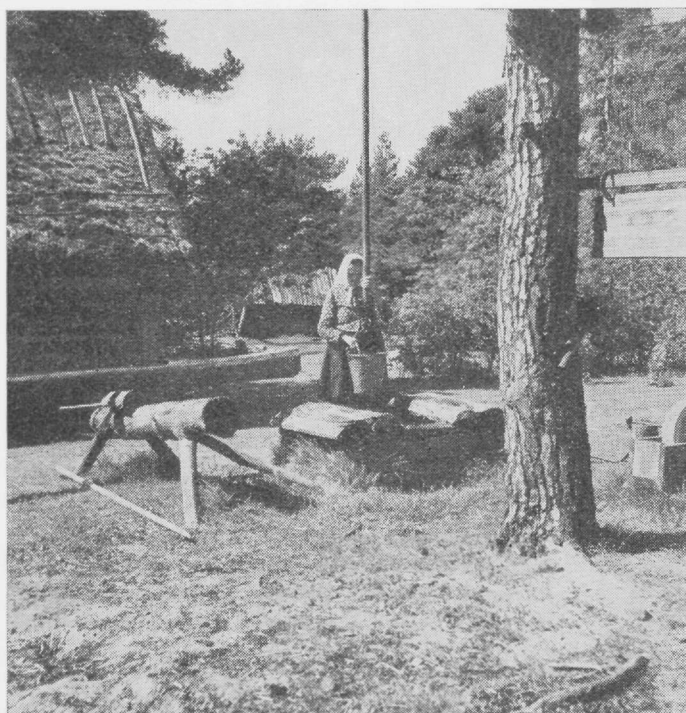
*Fånga oss, då vi försvinna,
nå oss, grip oss, då vi fly,
ty vår glans är evigt ny,
och på mjuka vingar brinna
tårar av en rosensky!*

Men ändå är tiden något underbart, den är alltid en nådetid. För att kunna fatta den brukar vi tala om forntid, nutid och framtid. Det som har varit ligger där oföränderligt, oåtkomligt, evigt. Nuet, med dess oro, dess ständiga lövsprickningsmöda, dess daggfriska morgonstämning fyller sinnet i dag. Framtiden, dold och hemlighetsfull väntar i dunklet med okända ting. Det är denna trefald, det som var och som är och som kommer, som flätar tidens starka tråd.

Det som har varit blir historia. I de stora sammanhangen blir den världshistoria och lever kvar i minnet eller i den skrift som en gång levande händer präntade. I den enskilda människans liv bevaras i minnets gömmor allt det som vi varit med om. Minnet har i sitt förråd både ljusa, vackra ting och mörka, tunga tankar, från vilka vi inte förmår att befria oss.

Minnet kan vara som en leende blomsteräng där glädjens blomster aldrig dö. Men det kan också vara dunkelt som dödsskuggans dal. Minnet är vår rikaste skatt och vår tyngsta börda. Somliga människor har samlat oförgängliga skatter i sitt minnes valv, andra har överflöd på anklagande tankar.

Därför är den del av tiden som vi kallar nuet så betydelsefull, ty just i ögonblicket, så som det lägges i våra händer, skapas en del av framtiden. Varje årsskifte manar oss till goda önskingar, heliga beslut, till förnyelse av vårt jag. Vi vet att just så som vi brukar ögonblicket, så blir framtiden. Vi behöver alla sträva framåt i sanningen, vi trängtar efter befrielse ur själviskhetens grepp, vi åstundar att orka nå fram till ett förlåtande

Gårdsplan i en svensk by, Paj i Rickul. — Ur *En bok om Estlands svenskar 2*.

Foto Per Söderbäck.

och försonligt sinnelag, vi vill komma loss från åtrån efter egen vinning.

När vi står i vårt nu kan det förgångna hjälpa oss till avgörelse. Ty alla har vi mycket att tacka för när vi tänker tillbaka på år som gått. Men denna tacksamhet får inte bli en övergående stämning just när landets alla kyrkor ringer in ett nytt år, utan det måste bli en tacksamhet av annan art:

*O, låt oss tacka i gärning bråd,
tacka i kärlekens överdåd.*

Under alla tider har människorna med vördnad och undran mött det nya året. Vad bär det väl i sitt sköte? Vår store E. G. Geijer skrev på nyårsdagen 1838 några rader som vi alla minns:

*Ensam i bräcklig farkost vågar
seglaren sig på det vida hav,
stjärnvalvet över honom lågar,
nedanfö brusar hemskt hans grav.
Framåt! — så är hans ödes bud;
och i djupet bor som uti himlen Gud.*

Vi har att möta framtiden med frimodig tro och brinnande arbetsglädje. Något av det mest oförgängliga och allmängiltiga i Jesu undervisning är hans ord om morgondagen. Där förnimmer man hans eget hjärtas slag. Detta som han säger är inte inhämtad vishet utan sprunget direkt ur hans egen livserfarenhet. Han vet att för de flesta människor kastar morgondagen en egendomlig skugga över nuet. Inför de osedda dagar står man frågande. Men här visar oss Mästaren vägen in

EN BOK OM

Estlands svenskar

DEL II

ANMÄLAN AV

professor Gustaf Lindblad

För tre år sedan utkom första delen av det stora verk om estlandssvenskarna, som planeras och redigeras av tre initiativrika och hembygdskära estlandssvenskar i Stockholm: docent Edvin Lagman (huvudredaktör), läroverksadjunkt Viktor Aman och universitetslektor Elmar Nyman. I detta första band skildrades den lilla folkstammens yttre öden från den äldsta kolonistationen av estländska kustbygder på 1200-talet till återföreningen med moderlandet för ett par decennier sedan, liksom också bosättningsområdets geografiska beskaffenhet samt den folkliga kulturen — som synes fundamentala sidor av ämnet.

Forts. nästa sida.

i den omsorg som omsluter allt levande i sin vida, varma famn. Bekymren eder icke för den dag som kommer. Även den är utmätt och behärskad av den Eviges trofasthet.

Morgondagen må komma med glädjebud eller med bördor. En sak är viss: den förändras icke alls av våra bekymmer för den. Det egendomliga har skett med många att saker som de länge fruktat för inte var så farliga när de väl kom nära. Det register över vilket människolivet spänner är så brett att det inom sig kan rymma de största motsatser men att allting i denna klaviatur tillsammans skapar melodien. "Allt samverkar till det bästa."

Under långa tider har vår gamla hederliga almanacka haft en överskrift som väl kan passa till motto för ett nytt år:

*Giv, o Jesu, fröjd och lycka,
ett nytt år går åter in.*

Arthur Johanson

Fåraveln spelade en väsentlig roll hos svenskarna i Estland. Bl. a. begagnades fårskinnets allmänt som material till pälsar. — Ur En bok om Estlands svenskar 2.

Foto Per Söderbäck.

Andra delen av "En bok om Estlands svenskar" har nyligen utgivits av trycket, även den en imponerande volym (384 sidor). Den är ej så dramatisk och aktuell som första delen; något så engagerande avsnitt som Viktor Amans om balt-svenskarna under andra världskrigets tryck och om överflyttningen till Sverige finns ej. Medarbetarna i detta band har ej haft ett så laddat stoff att bearbeta, men där ges en intressant framställning av svenskbygdens ortnamn och bebyggelsehistoria och en rik och levande skildring av det hårda vardagsslivet för att under ganska ogünstiga förhållanden skaffa det dagliga brödet men också av glädjen och förnöjelsen, då fest och högtid firades.

Boken vänder sig främst till estlandssvenskarna och väl även till fackintresserade. Men den kan också rekommenderas för var och en, som är intresserad av vardagens glanslösa historia, av enkla människors kamp mot en fattig och karg natur och av deras strävan att utforma sitt lilla samhälle på ett bättre sätt och att finna förklaringen till det som sker inom dem själva och runt omkring i yttrevärlden.

Den första tredjedelen av band 2 upptages av en studie "Ortnamn och terrängord i Estlands svenskbygd". Där ledsagar oss huvudredaktören till sin hembygd. Han gör oss genom namnen bekant med varje by och en stor mängd gårdar, för oss ut på ångar och betesmarker, pekar ut höjder och skogar och lotsar oss längs den på uddar och vikar så rika kusten förbi öar, grund och skär. Namnen avspeglar ofta naturen; icke minst havet har naturligt nog satt sin prägel på det est-svenska namnförrådet. Denna "ortnamnsexkursion" i gammal svenskbygd på andra sidan Öster-

sjön kompletterar på ett förträffligt sätt August Tammekans artikel i del 1 om estlandssvenskarnas bosättningsområde.

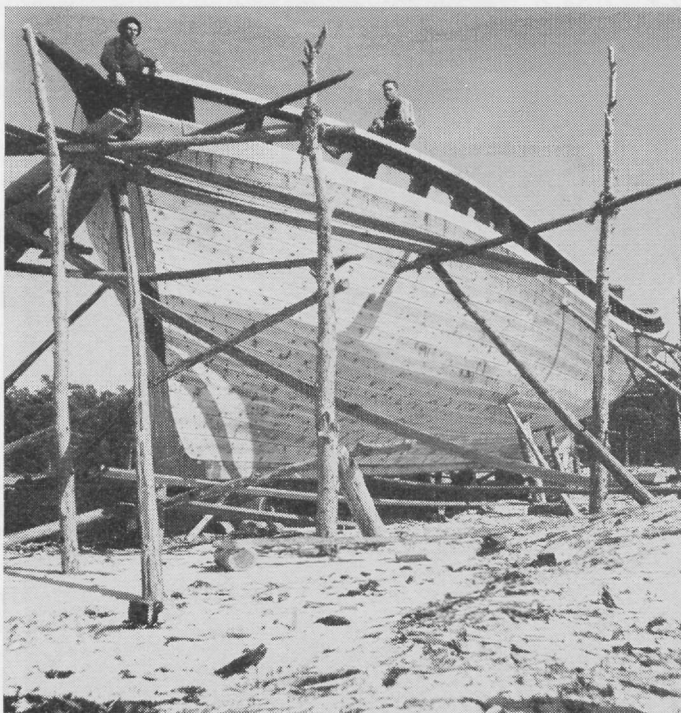
Men ortnamnen, icke minst namnen på byarna, har för den, som kan rätt tolka och sammanställa dem, mycket att berätta om gången tid, om förfädernas levnadssätt och föreställningsvärld och om bygdens historia, och det råder inget tvivel om att Edvin Lagman kan den konsten. Han menar sig med ortnamnsbeståndets hjälp, under beaktande också av andra faktorer, kunna utläsa invandrarnas hemorter men också den svenska bebyggelsens spridning i Estland. Hans slutresultat är, att ortnamnen, terrängbeteckningarna likaväl som bynamnen, anger invandring från skilda trakter inom ett område, som sträcker sig från Småland och Öland i söder till Uppland och Nyland i norr. Särskilt starkt framstår sambandet med mellersta Nyland. Åtskilliga bynamn på Ormsö (Borrby, Saxby, Förby m. fl.), ävensom i Vippal-Korkis-området och norra Eyland är identiska med nyländska by- och sockennamn och antages vara uppkallade efter dessa. Om invandring från Götaland kan exv. bynamnet Diby (tidigare skrivet Dödderby, Dyderby e. likn.) och Rickul (äldre skrivning Ryckholt) vittna; ortnamn på Döder- och -hult påträffas nämligen huvudsakligen där. Gamla direkta förbindelser med det centrala Sverige ådagalägges enligt författaren av namnbildningar på -bor 'bärningsställe' m. m., exv. Stenbor (ett strandparti) och terrängbeteckningen *kåks*, ursprungligen med innebörden 'båtplats, båtlaning'.

Namnskicket avlockas också upplysningar om den tidigaste kolonistationen och den svenska bebyggelsens spridning. Eftersom det på Ormsö är

Varje skuta var ett konstverk, som växte fram under en förfaren "båtsmästares" ledning. Här står på varvet i Derhamn det vackra fartygsskrovet i väntan på de översta borden och riggen. — Ur *En bok om Estlands svenskar 2*.

Foto Per Söderbäck.

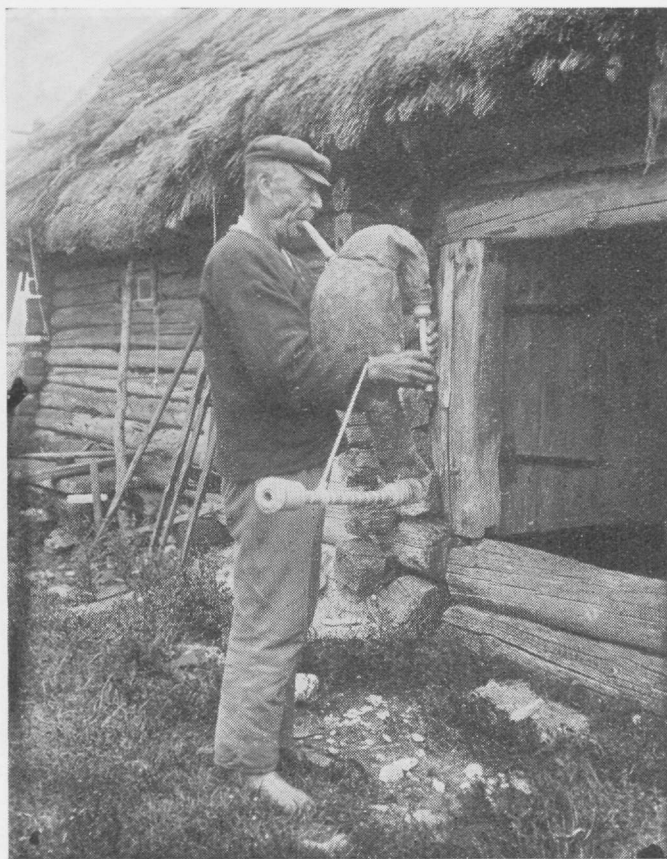
uteslutande svenskt, antar författaren, att ön varit obebodd, när den togs i besittning, och eftersom det är påfallande enhetligt, att besittningstagandet försiggått under jämförelsevis kort period. Namnförhållandena på fastlandet gör däremot tydligt, att de svenska invandrarna där konfronterats med estländsk befolkning. Gamla svenskbyar på fastlandet har nämligen i stor utsträckning estniska namn, och det gäller t. o. m. de största och därmed sannolikt de äldsta: Pasklep på Nuckö, Sutlep och Salajögi i södra Eyland och Roslep i norra Eyland. Från dessa skulle svenskarna ha utbrett sig, varvid de yngre bebyggelserna fått svenska namn — det svenska inflytandet hade blivit större. Från Pasklep skulle sålunda koloniseringen ha spritt sig till Eneby, Österby, Skatenäs, Birkas o. s. v., från Roslep till Bergsby, Spithamn och Ålebäcken. Dessa dotterbyar har i regel benämnts efter naturförhållanden, läge i förhållande till moderbyn eller liknande.

Flera baltsvenska bygders ortnamn har tidigare inventerats och behandlats i skrift, Ormsö samt Ostharriens och Nargös av professor Per Wieselgren, Runös av professor Gösta Franzén. Wieselgren har även framlagt en översiktlig studie, "Estlandssvenskt namnskick", i *Svio-Estonica* vol. 15. Docent Lagman kan givetvis till en stor del bygga på tidigare forskning, men han tränger avsevärt djupare än föregångarna på detta forskningsfält. Hans ingående kännedom om bygdens språk, topografi och historia, hans språkvetenskapliga skolning och icke minst hans goda kunskaper i grannarnas, esternas, språk gör det möjligt för honom att korrigera åtskilliga tidigare namntolkningar och att sakkunnigare bedöma

de komplicerade namnproblem, som uppstår i trakter, där svenskt och estniskt språk möts. Men han har ej stannat vid detaljen. Tack vare en noggrann genomarbetning och skarpsinnig sammanställning av hela materialet, under hänsynstagande till fakta, som närgränsande vetenskaper lämnar, når han fram till synteser (bl. a. att uppkallelseprincipen vid estlandssvensk bynamngivning är av stor vikt), som berikar vår kunskap om estlandssvenskarnas härstamning och äldre bebyggelsehistoria.

Bokens andra och tredje kapitel ägnas den materiella odlingen i Estlands svenskbygd. Den mångkunnige docent Edvin Lagman behandlar jordbruk och boskapsskötsel och folkskolläraren Andreas Stahl sjöfart och fiske. Deras framställningar är innehållsrika, klart disponerade och välskrivna. Mästerliga och särskilt fängslande är Lagmans skildring av arbetslivet på en gård under olika årstider (s. 176-184) och Stahls om skeppsbygge (s. 201-208).

Man erfar, att jordbruk på de flesta platser sedan invandringen har varit huvudnäring, varvid odling av råg och korn och i senare tid också potatis stått i förgrunden. Den fattiga jordmänen och bondens tyngande beroendeställning med bl. a. dagsverksförpliktelser gentemot godsherrar och fogdar gjorde emellertid länge det egna jordbruket föga lönsamt, så mycket mera som det bedrevs efter primitiva metoder och med enkla redskap. Men sedan den estlandssvenske jordbrukaren på 1800-talet förvandlats från dagsverkare på stormansgods till självägande bonde och sedan rationella jordskiften successivt genomförts, kan man följa en utveckling till det bättre, som under 1930-talet, Estlands sista årtionde som

Adam Söderström på Lilla Rågö var den siste av den långa rad av spelmän i Svensk-estland, som med sitt säckpipspel livat arbetet och lett festernas dans. — Ur En bok om Estlands svenskar 2.

Foto Per Söderbäck.

självständig stat, nådde kulmen. Modernare brukningsmetoder och redskap kom till användning. Boskapsskötseln intensifierades, i viss mån efter danskt mönster, varvid åtskilliga mejerier anlades. Avkastningen av jordbruk och boskapsskötsel steg avsevärt, men jordbrukens ekonomi var dock fortfarande till stor del grundad på självhushållningens princip. De tidigare århundradenas armod förbyttes i en ganska god materiell standard. Åtskilliga bönder kunde unna sig och sin familj ett och annat utöver livets nödort: ett vackert hem, tämligen omväxlande kost, köpläder från staden. Ungdomarna fick möjlighet till utbildning utöver den som folkskolan gav. Från 1920 hade estlandssvenskarna en egen lantbruks- och folkhögskola i Birkas, grundad av föreningen Svenska Odlingens Vänner.

Det materiella framåtskridandet och många optimistiska framtidsdrömmar bröts emellertid brutalt med Estlands inkorporering i Sovjetunionen 1940. Ett samhällssystem, icke alltför olikt det, som estlandssvenskarna under århundraden dignat under, återinfördes, och med det följde en ekonomisk kris. Näringslivet lamslogs, tidigare uppnådda resultat spolierades, livsmedelsbrist och fattigdom återvände. Befolkningen kom snart till den smärtsamma klarheten, att ingen framtid var att vänta i den gamla hembygden.

Utom ur jorden har estlandssvenskarna sedan första kolonisationsperioden hämtat sin bärgning även ur havet och tack vare havet, framför allt

under äldre tider. På vissa platser, exv. på Odensholm och Nargö, har sjöfart och fiske ända in i vår tid varit det viktigaste näringsfånget.

Andreas Stahl berättar sakligt och fängslande om sjöfart och fiske. Men får av hans studie ett starkt intryck av estsvenskarnas nära samhörighet med havet. Männen hade naturlig fallenhet för sjömansyrket och nyttjades också av skilda myndigheter under tidernas lopp som lotsar och kustuppsyningsmän av olika slag. Det måste fylla dagens estlandssvenskar med stolthet att få veta, att deras förfäder — icke minst under medeltiden då sjörövare och pirater ofta härjade i Östersjön — gjorde hedrande insatser för att säkra de fredliga förbindelserna längs de estländska stränderna.

Trots bristen på goda hamnar drev svenskbefolkningen sedan gammalt en ganska aktningvärd sjöfart, i regel för att sälja egna produkter, främst virke, potatis och fläsk (i äldre tid även saltad fisk). Den närmaste avsättningsorten var Reval, men färderna gick även till finska hamnar, i synnerhet Helsingfors, samt — fast mera sällan — till Stockholm, där man lade till vid Kornhamnstorg.

De vidsträckta vattnen kring estsvenskarnas bosättningsorter erbjöd goda möjligheter till fiske, och man nöjde sig inte med att sätta ut sina redskap i hemlandets sund och vikar utan begav sig också ut på djuphavsfångst i Finska viken och Östersjön. Inga särskilda inskränkningar synes ha

gällt för fiske på öppna havet. Av ett "landskapsprotokoll" från Runö år 1860 erfar vi, att runöborna, när det gällde sälfångst, med storstilad självklarhet fördelade hela norra Östersjön mellan sina fångstlag.

I bokens sista avsnitt berättar rektor Per Söderbäck om "Livets och årets högtider hos estlandssvenskarna". Skildringen ger oss en rik och levande bild av hur livets stora högtider, dop, bröllop och begravning, firades. Även om seder och bruk vid årets högtider från nyår till jul har författaren mycket intressant att förtälja.

Estlandssvenskarnas dagliga liv präglades av torftighet och umbäranden. Den allmänna fattigdomen gjorde, att det mest utmärkande och väsentliga för varje högtid och fest var, att människorna för en gångs skull fick äta och dricka utan ransonering och återhållsamhet. Det var inga märkvärdigheter, som bjöds: gröt, köttsoffa, fisk och kött samt öl. En mustig skildring från en bröllopsmåltid på Runö 1922 av en av deltagarna förtjänar att citeras: "Bröllopsmåltiden blev kraftig. Borden dignade av mat. Rökta skinkor buros in hela på bordet, rökta gäss, stora fat med köttstuvning och gröt. En gammal bonde ledde angreppet på matförrådet. Han vek upp sin fällkniv, skar lös väldiga stycken av skinkan och langade dem över till gästerna, fläkte upp gässen och delade ut. Stora kannor med öl buros fram och gingo utan uppehåll laget runt. 'Där var skarpt ätet och skarpt drucket.' Det var något vilt, forntidsaktigt över detta gästbud, där måttligheten tycktes vara okänd. Under bordet huserade hundarna och höggo morrande åt sig benen, som kastades åt dem".

De seder och bruk, som iakttogos vid estlandssvenska högtider för oss ofta långt tillbaka i tiden och ger oss kunskap, som vi inte kunnat nå på andra vägar.

Mycket intressant är bl. a. skildringen av det ålderdomliga stråkinstrumentet talharpan, som en gång fanns allmänt, framför allt på Ormsö, och vars anor leder tillbaka till den första kristna tiden i Norden. Instrumentet hade följt med de svenskar, som vid medeltidens början drog över till Estland. Då den stora väckelsen kom på 1800-talet, brändes talharporna på bål, eftersom de hörde samman med "de gamla visorna och synnen". Enstaka exemplar överlevde dock, och deras återupptäckt ger ny belysning åt vår känedom om stråkinstrumentets historia.

Inledningsvis framhåller rektor Söderbäck, att hans framställning vill vara "till återerinringens glädje för dem som en gång var med, till upplysning och kunskap för deras ättlingar, då de vill lära känna fädernas värld, och om möjligt till saklig orientering för dem som av kulturhistoriskt intresse söker lära känna den lilla fattiga folkspillrans liv och villkor i det estniska hemlandet, sedda ur festens, högtidens synpunkt". Detta mål når han förvisso, och det är ett mycket värdefullt bidrag till vår kunskap om estlandssvenskarnas folkliga kultur, som här lämnas.

ESTLANDSSVENSKARNAS *pålagor och utskylder*

enligt ett 1600-talsbrev

Som Sveriges riksföreståndare utfärdade hertig Karl (senare Karl IX) angående estlandssvenskarnas skatter en rad brev, som kom att spela en stor roll i estlandssvenskarnas kamp för sina rättigheter (se härom E. Blumfeldt i En bok om Estlands svenskar 1, s. 121 f). — Härnedan följer texten till ett av dessa brev (original i Riksarkivet, Stockholm).

Wij Karl medh Gudz nåde Sweriges Rijkets Regerende Arffurste, Hertigh till Sudermanneland, Närrike och Werme'landh. Göre witterligit, att som wij i sanningh befunnit hafue, at her vdi Landzenden till denne tijdh fast orätwissligen är handlet med den Tijende, som Bönderne Åhrligen pläge vtgöre, för deres Åhrlige Skatt, hwilket både är en owiss inkompst, och elliest haffwe Fougter och andre tagit aff Bonden för samme Tijende så mykijt dem sielffue haffwer synts, deraff sedan minste deelen är kommit Cronan till bäste. Så på ded att sådane Oordningh motte affskaffet warde, och Allmogen weete en wiss Stadge, hwad som the aff hwar Hakeland Årligen skole plichtige ware att vtgöra, Derföre hafue wij latit göre en sådane Ordning der opå vdi Nockö, Wormssö och Egelandet, Nempnligen att vdaf hwar Hakeland skall herefter Årligen vtgöres desse effter: ne partzeler, som är Penninger Otte öre, Bogh två tynner, Korn en tynna, Haffra en Span, Fåår ett, Höns tw, Eggh tijo stycker, Smör tijo marker, Torr fisk tijo marker, Höö en fjerdedels Lass, Halm fyre Kerffwor, Wedh en fampn. Kol två tynnor, aff hwar tijo Hakeland Oxe en, Fiskiäre, som boo opå Odensholm, sko'e Åhrligen vtgöre, Saltfisk fyre tynnor, Torrfisk fyre Noos. Sedan skole the med inge yttermera pålagor betungade och beswärade bliffwa. Och på ded att för:de partzeler måge dess förr och i rättan tijdh Årligen vtgiorde bliffue, som skall ware widh Bartholomei tijdh om Hösten. Så skall der vthi Lhänet ware en, eller två Cubbias eller Ländzmän, som skole uthmane hoos Allmogen den Skatt, the således vtgöre skole, att denn må rättwissligen vtgå, och till the orther

Ett mycket rikt och förstklassigt bildmaterial beledsagar och belyser framställningen i samtliga kapitel.

Det finns alla skäl att varmt lyckönska den energiska redaktionen — och alla estlandssvenskar — till andra delen av det imponerande hembygdsverket, vilket enligt planerna skall nå sin fullbordan med ett tredje band, innehållande redogörelser för estlandssvenskarna som nationell minoritet, för deras andliga odling och skolväsen samt religiösa liv och dialekter.

Edvin Lagman

NÄR BIRKAS STARTADE

När Estland efter första världskriget och frihetskriget skulle återuppbyggas ur spillrorna av det som varit, grep även Estlands svenskar möjligheten att skapa en framtid under nya och ljusare förutsättningar. För de ledande männen bland estlandssvenskarna liksom för de vakna bland massan av folket hade de materiella och andliga behoven sedan länge varit uppenbara och pockat på åtgärder, för att den svenska folkgruppen inte skulle sacka efter ohjälpligt, när den nya tiden med stormsteg rusade in över den gamla ryska provinsen, som blivit en självständig stat.

Svenska Odlingens Vänner, vars syfte var att främja ekonomi och kultur bland den svenska befolkningen på Estlands kuster och öar, hade redan ett tiotal år varit i verksamhet. En framskjuten plats på dess program intog vårdnaden om modernäringen — redan före första världskriget hade en jordbrukskonsulent utsetts med uppgift att göra jämförande undersökningar om odlingsmöjligheterna på olika orter, ge jordbrukarna råd vid jordens skötsel, hjälpa till att anskaffa redskap, gödningsmedel och utsäde samt söka stimulera mjölkproduktionen genom att bättra boskapsrasen. Det stod dock klart, att denna verksamhet inte var till fyllest, om den moderna synen på jordbruket verkligen skulle kunna slå igenom. Problemet måste angripas med utgångs-

lefwereredt warde, som wij el'er the som Befalningen haffwe, sådant effter Legenheten och nödtorfften beskeede och förordne lathe. Och skole samme Ländzmän, för sådane deres omak och flijt, niute frijheet opå the Hakelønd Jord, som the sielffue bruke och besittie. Åhr thet och så att Allmogen skole vtgöre någon hielp till Krigzfolckzens oppehålle. Då skall så mykijt bliffwe afkorttet och qwittet vthi the partzeler som nw förordnade äre, att the Årligen utgöre som sikh der opå beløpe kann.

Der Befalningzmän, Cammererere, Fougter och andre, som för wåre skuld wele och skole göre och lathe, måge wette sikh fulkomligen effterrette.

Jcke görendes tervdinnan någon förändringh eller Allmogen her emot hinder eller förfångh i någre måttho, widh tilbörlogit straff. Aff Råffle den 2 Septembris. Åhr 1600.

Carolus
(Sigill).

punkt i böndernas egna led. Därifrån skulle de män och kvinnor komma, som hade att röja väg för den nya tiden i vårt urgamla och konservativa lilla samhälle.

Även om en annan punkt rådde visshet: den materiella kulturens frammarsch måste ske i förening med ett andligt uppsving, bildningen bland estlandssvenskarna måste höjas. Ur dessa överväganden växte så tanken på en folkhög- och lantbruksskola fram. När Estland blev fritt och kriget för landets juridiska existens ebbat ut, hade tanken på denna svenska skola redan länge varit en av de centrala punkterna på SOV:s program, men först nu yppade sig möjligheter att förverkliga dessa planer, som hunnit få önskedrömmens alla skiftningar.

Med mycken möda men med ännu större god vilja ordnades det nödvändigaste av den ekonomiska sidan för bildningsanstaltens tillkomst. Emellertid skall här inte berättas om detta. I stället vill vi bringa i åtanke dem, som på ort och ställe bildligt talat byggde upp Birkas ur praktiskt taget ingenting.

När Birkas folkhög- och lantbruksskola den 6 november 1920 öppnade dörrarna för den första årskullen estlandsvensk ungdom hade en gänglig och försynt man i trettioårsåldern med oanad energi och initiativrikedom i den fallfärdiga gamla herrgårdsbyggnaden på krönet av Birkas-åsen lyckats ordna det så, att undervisning kunde börja bedrivas och eleverna inkvarteras i drägligt inredda rum.

Denne man var seminarieläraren Kaleb Andersson från Sverige, som sålunda tillträdde rektorsämbetet på Birkas.

De svårigheter, som mötte — inte bara i stort, utan in i minsta detalj — har vi svårt att föreställa oss nu. Det gällde inte bara kursplaner, läroböcker, jordbruksredskap och dylika ting, utan även stolar, bord, sängar, madrasser, tallrikar, knivar, tak, skorstenar och spiskrokar. På ett beundransvärt sätt lyckades Kaleb Andersson komma till rätta med problemen. Försynt, med en stilla humor, en okuvig vilja och en strålande uppslagsrikedom mötte han svårigheterna. Om resultatet vittnar en beundrande artikel i Kustbon 1921, när de första estlandssvenskarna hade avslutat kursen vid den nya skolan.

I fyra år stannade Kaleb Andersson på Birkas. Under denna tid växte skolan ut till en kulturinstitution, som kom att utöva ett mäktigt inflytande på estlandssvenskarnas liv. För många

Birkas folkhögskola startade den 6 november 1920 sin verksamhet bland Estlands svenska ungdom. Skolan var inrymd i godset Birkas mangårdsbyggnad.

Foto Per Söderbäck.

år framåt kom alla kulturella strävanden och många viktiga ekonomiska frågor att vara knutna till skolan. Sång och musik, teaterverksamhet och glada fester såväl som prov med utsädes sorter och experiment med nya avelsdjur knöts till namnet Birkas. Birkas blev svenskbygdens centrum och hjärta på ett sätt som skolans förespråkare väl knappast vågat hoppas på.

När Kaleb Andersson 1924 efter denna pionjärgärning lämnade Estland, kunde han göra det i förvisning om att han lagt en stabil grund att bygga vidare på. Och det byggdes även vidare på den. Birkas var den mellersta av de tre etapper, i vilka estlandssvenskarnas bildningsliv utbyggdes. Den första var det arbete, som utfördes av Ev. Fosterlandsstiftelsens lärare Thorén och Österblom på 1870- och 1880-talet, den tredje var tillkomsten av det svenska gymnasiet i Hapsal. Birkas var sannerligen inte den minst viktiga etappen.

Då och då träffar vi Kaleb Andersson här i Sverige. Han har fullgjort en annan livsgärning här som överlärare vid Stockholms folkskolor. Det synes oss, som om starka band binder honom vid de mäniskor och den bygd, som var hans verksamhetsfält i början av 1920-talet. Han uppsöker gärna estlandssvenskarnas sammankomster, han umgås med många av oss. Han är minnesgod och vänfast, och just av detta, att han alljämt vill vara mitt ibland oss förstår vi, hur äkta och helhjärtad hans ungdoms gärning var.

Kaleb Andersson stod emellertid inte ensam i sin gärning. Jordbruket omhänderhades av agronomen Erik Green. Under de år han ledde det praktiska arbetet på Birkas lades en stabil grund

för den fortsatta utvecklingen. Den estlandssvenska lärarinnan Martha Blees hängav sig med pedagogisk entusiasm åt undervisningen i teoretiska ämnen. Vid Kaleb Anderssons sida under åren på Birkas stod också hans fru, Ingeborg Andersson, lärarinna där 1922—1924, hans trofasta vän och ledsagerska. Det är en särskild glädje att här få tillfälle att uttala ett tack till henne även för hennes gärning, som icke bör skymmas och glömmas bort.

Vi får ej heller glömma Dicken Axell, lärarinna och husmoder på Birkas 1920—1923. Med tacksamhet bringar många estlandssvenska husmodrar hennes undervisning och ledning i åtanke. Jag har själv sett påtagliga och glädjande bevis på att hennes arbete burit frukt. Hemmets inredning, kostens sammansättning och tillagning, bordets dukning — sådant upplevdes som något nytt och vackert i många stugor, där flickor med utbildning på Birkas hörde hemma. Även henne bringar estlandssvenskarna en tacksam hyllning för en gärning, som så starkt bidragit till hälsa och trevnad i hemmen rutom i våra forna bygder.

På grund av ökade framställningskostnader höjes prenumerationspriset på Kustbon fr.o.m. 1965 till 10 kr per år.

TJUGOÅRSMINNET

firas i Immanuelskyrkan

Över 400 estlandssvenskar mötte upp till 20-årsminnets firande i den blomstersmyckade, rikt eklärerade Immanuelskyrkan i Stockholm söndagen den 11 oktober. Även "Minnenas afton" dagen förut med tal och samkväm hade samlat en talrik och tacksam publik.

— Ni valde rätt 1944, slutade rektor *Sigfrid Hoas*, f. d. Svenskybo, numera Södertäljebo, sin betraktelse om valet och fortsatte: liksom vi Svenskybor 1929.

— Ett skräckvälde följde på den sovjetiska invasionen 1940, sa docent *Edvin Lagman* bl. a. Vi satt bakom taggtråd och minor . . . Var vi ute och fiskade, blev vi beskjutna av sovjetiska vakter, men vaktchefen förklarade frankt: — Övningsskjutning! Ej heller Hitlers Tyskland gav oss frihet. Till sist tog tålmodet slut. Vi trotsade taggtråd och minor och gav oss i väg en mörk natt när vinden ven . . . De tyska patrullbåtarna såg oss inte . . . Inte alla kom fram men de flesta . . . 700 år i Estland var till ända . . .

— De bar skärmössor och schaletter och var totalt utblottade, sa eldsjälens pastor *Arthur Johanson*, en gång Ormsöpräst, numera Malmöherde. I dag var alla klädda i välståndens vanliga uniform . . .

— Vi är nog kända som de svenske, sa den trygge *John Rönberg*, men *dialekterna, de finns kvar* . . .

Hälsningar hade ingått från olika håll i landet, både i form av brev och telegram, bl. a. från Estlandsvännen, f. d. riksantikvarien *Sigurd Curman*, som var på resa till Sicilien, och från familjen Österblom. Svaresadresser ska avsändas, också till fru Eha Pöhl, vars bortgångne make *Hjalmar* betydtt så mycket för så många.

Mäktigt klingade psalmerna mot Immanuelskyrkans tak. Musikdirektör *Gunno Södersten* spelade vackert och följsamt. "Vår Gud är oss en väldig borg", som alla kunde, tonade ut till en fullödlig hymn till friheten.

Och utanför kyrkan samlades man i små grupper och pratades vid. Det blir inte så ofta numera. Men annars var det sig likt som efter gudstjänsterna där hemma på andra sidan havet . . . Där nu *fel flagg fladdrar* . . .

INGEL.

Henrik Lilja civilingenjör

Henrik Lilja har avlagt civilingenjörsexamen vid Tekniska Högskolan i Stockholm, sektionen för väg- och vattenbyggnad.

Vigda

I Fors kyrka, Eskilstuna har vigts civ.-ing.

JAN ERIKSSON

och

INGRID THOMSSON

Den 3 oktober 1964.

Hälsning

till Estlandssvenskarna

En varm hälsning sänder jag Eder då Ni nu fira 20-årsminnet af Estlandssvenskarnas återkomst till det gamla moderlandet. Jag minns den tid, då öfverflyttningen ägde rum i olika former, minns den oro och den spänning som grep både Er, som flyttade öfver, och oss som sökte taga emot Er och bereda Er plats här i landet. Er sorg öfver att behöfva lämna den gamla Svenskybden var stor och förklarlig, våra svårigheter att kunna skaffa Eder lämpliga nya hemorter och arbete voro heller inte små. Men viljan var på båda sidor god och allt fick till slut sin lösning.

Nu, 20 år efteråt, är allt på ett ganska förunderligt sätt förändradt. Alla de estlandssvenska invandrarna hafva väl nästan utan undantag nu funnit sig till rätta i det gamla, som för dem nya landet och där skaffat sig nya hem, där de kunna trifvas.

För mig, som stod midt uppe i öfverflyttningens oro och svårigheter för 20 år sedan, är det nu en stor glädje att kunna hälsa Eder alla i tron, att Ni nu börjar känna Er hemma här.

Med min förhoppning om att allt skall gå Eder väl i händer i fortsättningen förenar jag ett varmt tack till Eder för att Ni på ett vackert och förnämligt sätt gjort det estlandssvenska släktet aktadt och äradt bland Edra nya landsmän. Därmed har Ni också bidragit till att hedra det svenska släktet öfverhufvud.

Gud vare med Eder alla!

Eder uppriktige vän
Sigurd Curman

Talrikt besökt höstsamkväm

En tredjedel av Reval bombades sönder och samman vid Ryssarnas marsangrepp 1944, och endast en del har kunnat återuppbyggas i brist på material, sa fru *Sigrid Heldring*, som nyligen besökt Reval, vid Svenska Odlingens Vänners höstsamkväm i Margaretaskolans festvåning i Stockholm lördagen den 7 november, då 230 personer samlats.

— Svenska kyrkan står kvar och är nu sporthall, fortsatte fru Heldring, medan hr *Ragnar Treiberg* visade aktuella färgbilder. Nicolaikyrkan, vars torn störtade vid en brand och svårt eldhärjades, skall bli museum. Det råder *brist på allt*, och allt lyxbetonat lyser . . . med sin frånvaro. Man ska emellertid försöka spotta upp sig till den stora sångarfesten 1965.

Det är fullt av ryssar i Reval (Tallin) — på dem råder ingen brist! — och de kommer från alla möjliga delar av det väldiga Sovjet, en sjundedel av jordens landyta, cirka 230 miljoner människor. Men — det var många ester som försvann från det lilla Estland bort i det väldiga Sovjet, mer än 60.000. Sovjetmedborgare kom i stället. Hur *många?*

Glatt samspråk och sång följde som vanligt på det intressanta anförandet och den vackra bildsviten.

INGEL.

Allan Ingelson

1800 "fjärrstudenter" tentar i Dorpat, som numera har bara 2500

MYCKEN ATEISM

*En kanonfotograf knäppte våra sköna
anletsdrag med hjältekungens staty
som effektfull bakgrund...*

*Jänka fritt är stort,
tänka rätt är större*

är en sentens som pryder entrén till aulan i Uppsala universitet, där tidens lärdaste herre, universitetskanslern Johan Skytte, 1622 inrättade den Skytteanska professuren och blev professor i "vältalighet och statskunskap", en professur som finns kvar och blomstrar den dag som är. Självt kom Skytte tio år senare, som vi vet, som universitetskansler till den nyinrättade Academia Gustaviana i Dorpat. Men sentensen ovan är inte hans verk. Den tillkommer skalden och filosofen Thomas Thorild (1759–1808) och appellerar till det logiska, följdriktiga tänkandet.

Det var pauvert, men fritt

Jag kom att tänka på sentensen när jag lätt kritiserades för att bara ha skrivit "ett resekåseri om Dorpat" i stället för en på egna iakttagelser grundad bild av universitetsidyllen. På en månad lär man inte känna Reval och Dorpat med omgivning, även om konsul Lill i Dorpat ställer sin bil till förfogande. Men . . . med en serie intervjuer med kloka och insiktsfulla män och kvinnor får man snart fram en levande bild av det samhälle man gästar. Det gäller bara att finna "de rätta" männen och kvinnorna och ställa "de rätta" frågorna. Svårare än så är det inte!

När vi lämnade idyllen Dorpat med sina slingrande kullerstengator och gränder för att via Riga nå hemlandet, blåste den blåsvartvita duken frejdigt såväl överst på Lange Hermann i Reval som på Dorpatuniversitetets höga flaggstång. Estland var en fri nation sen 1919 bland andra fria nationer, hade det visserligen pauvert i många avseenden, men man trivdes, kom tillsammans, spelade och sjöng, ofta i kör, eller rodde och seglade i kapp och bar sina nationaldräkter på söndagar och andra festliga dagar. Det blåste friska vindar över landet och

öarna Nargö, Rågö, Ormsö, Dagö och Ösel, och förnöjsamheten var stor, t. o. m. bland Dorpatstudenterna.

Sovjetiska trakasserier utan like

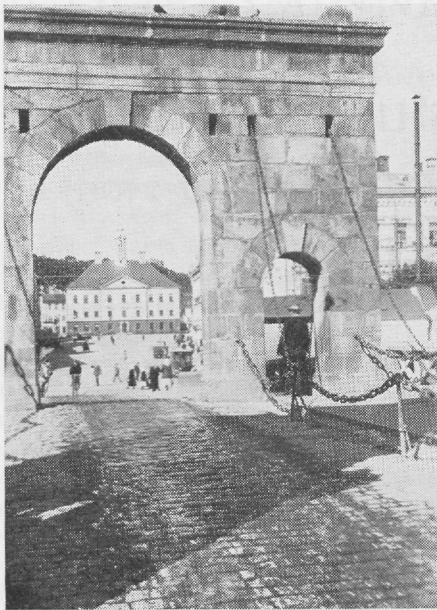
Så kom onådens år 1940, som för Estlands del betydde sovjetisk ockupation och allt vad därmed följde. Det estniska folket och estlandssvenskarna trycktes ned, ofta kallt och hårdhänt.

Estlands författning trampades under fötterna av skostiftsförsedda stövlar, och trakasserierna tilltog till den grad att livet blev hart när omöjligt att leva. Det var som att släpa på en kvarnsten. Tanken på flykt blev allt aktuellare, men det lilla Estland var inringat av taggtråd, snubbeltråd, land- och sjöminor, patrullbåtar och andra krigsfartyg. Det var omöjligt att spränga fjättrarna, att ta sig ut ur järnringen. Så kom Hitlerockupationen med nytt stöveltramp. På våren 1943 togs den första chansen i ynkliga små fiske- och motorbåtar, som var sjöodugliga för sådana strapats. Men . . . bättre fly än illa fåta mot diktaturens bödlar. Rätten satt i spjutstängs ände.

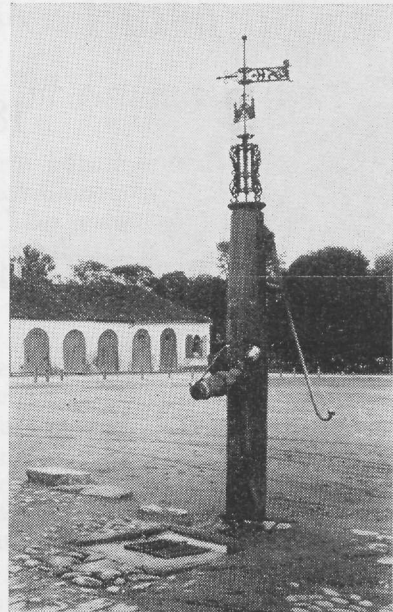
Över 32.000 till Sverige hösten 1944

Så flydde fler och fler i små organiserade skaror. Och på sommaren och hösten 1944 satte rushen in på allvar. Det blev en invasion över havet mot Sverige. Alla kom inte fram, men de allra flesta lyckades. Över 32.000 kom till Sverige, bland dem över 7.000 estlandssvenskar. Det var bl. a. 40 präster, 110 högskollärare, 120 författare, journalister, konstnärer och musiker, 500 ingenjörer och tekniskt utbildade, 500 lärare, 500 medicinare och 1.000 ledande män och kvinnor inom näringsliv och politik.

Dessa bildade så småningom en organiserad gemenskap. I Sverige arbetar sålunda sen 1947 estniska nationalrådet med utrikespolitiska aspekter och Estlands befrielse som mål, estniska nationalfonden med politisk upplysningsverksamhet som främsta uppgift och estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner, som fortsätter sin svenskmannagärning i moderlandet.

Dorpat's rådhus inramat av Stenbrons valv.

Den gamla pumpen, som gav oss kylvatten.

1.800 "fjärrstudenter", 2.500 bofasta

Nu raskt tillbaka till Estland! Vi tar raketplanet och dimper ner på "förut uppgjord plats" i Dorpat, som nu heter Tartu, och vid Academia Gustaviana som nu bär det prosaiska namnet "det statliga universitetet i Tartu." Det är som att serveras en hård brödkant, när man väntat sig en Gustav Adolfs-bakelse från Bräutigams i Göteborg.

— Nå, hur har studenterna det?

— Ja, det finns i runt tal 4.300, säger vår sagesman, redaktör Lemberg, väl informerad om allt i landet. Av dessa bor endast 2.500 i Dorpat. Resten, 1.800, läser per korrespondens. De studerar och har jobb samtidigt och kallas för "fjärrstudenter". Några gånger om året kommer de till Tartu för att tentera, och sen far de igen. Så kan man göra inom alla fakulteter utom den medicinska, som fordrar laborationer och ständig närvaro vid universitetet.

Många Sovjetstudenter, 4—6 i rummet

Här studerar också årligen ett stort antal Sovjetstudenter, fortsätter hr Lemberg. De skickas hit kollektivt i grupper från andra Sovjetrepublikers universitet. De medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna har kurser på både estniska och po-russki.

— Hur bor studenterna?

— Det bor 4—6 studenter i varje rum i ett internat, och de flesta får ett stipendium på cirka 30 rubel i månaden. För att komma in i internatet fordras dock att ha yrkesarbetat två år i någon industri eller praktiserat på annat sätt i "produktivt arbete". Dispens ges sällan.

Halva studentkåren tillhör Komsomol

Ungefär halva studentkåren tillhör Komsomol (Kommunisttjieskij sojuz molodjozji), kommunistiska ungdomsförbundet. Dessutom får studenterna anmaning att gå in i andra föreningar, såsom studentklubben Den kämpande ateismen och universitetssektionen av Frivillig utbildning för armén, flottan eller flyget.

Alla studenter ska uppfostras till pålitliga kommunister, säger redaktören vidare. Och lärarna ansvarar för att studenterna når sitt mål: den nya kommunistiska människan. Ämnet "Kommunismens vetenskapliga grundelement" har gynnats ofantligt. Vid det marxistiskt-leninistiska "kvällsuniversitetet" i Tartu har startats en kurs "Hur ska man fostra människor i den kommunistiska läran vid de högre läroanstalterna?" I den skall universitetslärarna delta. Trots alla försök klagas det starkt över lärarnas och studenternas "ljumma inställning" till de partipolitiska problemen.

Ja, det som man inte vill, det vill man inte . . .

Vad lärarna beträffar, så råder en allvarlig brist på kvalificerade krafter. Det finns fem fakulteter, nämligen historia med språkvetenskap, matematik och naturvetenskap, rättsvetenskap, nationalekonomi, medicin och vetenskaper i anslutning till detta ämne. Dessutom finns fyra allmänna lärokurser: för den historiska och dialektiska materialismen, den politiska ekonomin, det kommunistiska partiets historia i Sovjet och kommunismens vetenskapliga grundelement. Lärarbristen gäller alla fakulteter. Aktuella siffror saknas.

Doktor vid partipolitiska anstalter!

De akademiska graderna i Sovjetunionen, kandidat och doktor — licentiat finns inte — kan erhållas inte bara vid universitet och högskolor, utan även vid olika partipolitiska läroanstalter. Enligt tidskriften "Voprosy istorii" ("Historiens frågor") förbereddes 16 av de 104 godkända doktorsavhandlingarna i historia vid, meddelar Balt-Press, följande partiskolor: Samhällsvetenskapliga akademien vid kommunistiska partiets centralkommitté, Högre partiskolan vid kommunistiska partiets centralkommitté, Institutet för Marxism-Leninism vid kommunistiska partiets centralkommitté och Högre partiskolan, den s. k. Leninakademien.

Allan Ingelson

Elmar Nyman

BÄNDOMSMINNE

— På nuckösvenska

He var färe nästan fjörete jölar tebacks. Ne som läsa hitt få folge mä me te Noka åte Kästasa. Rikolveldse å Sutlopveldse å Harboa sköld jo färbi tär tå da sköld te Håsol, å Nokaboa könd änt heldor koma färbi hån ejsand rae opa hlete et som da å å tel had ärand te rätshuse. Etostetien kalla jo folke opa spas Noka hlete färe okean: fålke krissa eve hlete savisa som skåpena opa sjoen. Bara gutt folk — glaime änt än hlete mä våre å somarn var fagol. Håla äingebloomar var dor änt, å minas ne änt tå graun blomskast! Jah, sai ne. Hös koma ve änt e hoare he, bara hös vare änt hestana. Tå so e ut som Volga sköld ha börja gäras å ränd eve håana. Vattn å träck så langt som aua so. Storvegen so langtfrån ut som ain å å vagonjölena skor melat ner e laere ända te nappstokka. He sant no, sajor ja, bara vintorn kam han tien rät så timblet, han sa våt å laerat tien var änt så långor. Åtor herar ja Rikolveldse böde. Ha dö sja glaimd vintorn? He var än hermostan ti. Sköld dö te Håsol heldor Bärkjäs heldor kanske te Kil-sas opa valk väven, visst man änt hös man sköld koma eve ga Gutabo hlete. Ver Kästasa var e sja rät tokat. Där had snojen kerd e hop se främ hajl. Eisland. Främ Sutlop, Harga, Kolanés, Prästgårdn, främ Gutabo gjardarna. Å sås tora ehop se mot Kästas husena å gjardgåda. Hå mång gångar ha ladamänne änt bleve sitjandor just ute Kästas drivana å måst gräva se fram som gärm eitt bärg! Ha änt Kästas mamma have gutt härta å melat tinga in fålke e varm stue, vaitt man änt håla mångan fastkerdan som sköld ha fröse å. — Visst komor ja e hoare hålamod e var. He var änt let. Bara längre fram mä vintorn tå Vike var fröse tarva ingen ker gärm Kästas drivana. Vintorvegen gikk jo tå rät eve Vike ner mot Hosbe å Tromme Villom. Åtor är dor mångan som sajor: påjke tö vaint änt håla dö sajor. Eve Vike erd snojen tiklast så härmost än dö ent so ain farond frafere de. Tö visst änt om dö had aiken milla skaklana än heldor om dö var äsandor mä hlean. Håla hälft tå bussana som skuld vis vegem. Tö könd änt gära auana lausar tåto e bärja geva främ Sutlopsia å hätes snjofling kendst som istillar. — Ja, ja sajor ja. No kan he vara sant. Man kom e hoare. Tär var mä fagor doar. Tänk tå dor kerd ain haila rådo mä ladamän. Somlor han korelar, allor had kräslar opa hlea, somlor kerd mä spohllea. Vintorvegen var oppkerdor, bussana sto opprada som såldater. Ingen kan saj ana än e var fagort. Hajmraisa främ Håsol sko ve sja änt språk åt. Tå trod sterst dajln främ fejjga än allt var fagort. Tänk håla ain lihla särokohvk — heldor asunik som e sast önde eist tien — kan gära önda se!

Vintorn had färe me tär ve he sa stor hlete mä ana än Håsolmän å fålk som banast eve drivana. Färfor snjoen kam håld man tel opa isgatena å Vike. Tå man blai lite stere räiff t änt kölana e närhetn tel. Sutlopsjoen, Kroskesjoen, Nåtän, melat grall Storsjoen vor ta fläckja som stritsana könd brukas. Åt som e nästan alltiar blest könd man skrill mä låkand opa riggen. He gikk säs än e hojja. E min banti var e mä vanlet än påjka gingo ut opa lunt så lenge som isn änt var alla tjåkkor. Opa hån visa könd man aragånge få nora lihla gädd mäse hajm. He var eitt stort ärand. Mä lomm vintordoa klohha e tå luntana hlost e isn. Faglan musik skuld ja vila saj. Ve sko änt heldor glaim än e var rolet te ker mä kolkan opa drivana. Åt som stuana mång stäl vor låvar könd man dräa kolkan opp te stutake å tär främ ker langt ut fere drivana. Han som änt had kolkar, å he var mången, to stitengen. Melat könd man mä få tåva en gamlan hlea å tå rimst eitt helt lass mä bånar opa. Skåraskivar å sparkar var dor lite än ute min banti e vän bi. Ja had eittla storar — tifotsa — å tår passa just änt åt en lihlan påjke. Änt vor sja ståka heldor noa särskelld, storor som trindar. Hös e än var, säs gikk man tärpa å soma ute snjoen mädor å tåto skåran var goor å drivana huar var e gött te håva tasa stokka unde se. Tär var jo änt heldor noa smärjas. He vanka tigge lite bivax främ ta som had bistokkar.

Nåjah. He var änt bara te lajke mä heste å vintorn. Tå man kam e skolaldorn vare bara te stiv timblet opp, nästan mä hånän, å te bäre tråva å te Bisholm skola — få än halvan färst troor ja än e var. Nö vor änt snjodrivana så rolear. Inga veg, era e so man ingeting. Bara te skola kam man, å nästan jamt ain halva stund färfor skola bärjast. Hankfere sja så timblet? Ja höss sköld man ales håva tier te hlåas mä harboa! Tär var allandes eitt tåkas å brotas å skållas milla harbobåna å gutabobåna. He satt ute främ skola te somarn tåto vallbåna gingo opa nuskas. Kom harboas kria heldor färe opa gutabo karevalln tå fingo harbo karjase vita än ta levd. Om änt ana hälft blai e steinkri å tå gällt e te jag harboa langt ut åt Harbo vae å om noen ha have tier sköld da ha kerst ända te Dihlet.

Ja komor älde bäst jöst e hoare min fåst jölfest e skola. Ja ska änt skriv om he nö. He får bli te ain ara gång. Ja vill bara saj än e var noa som ja änt glaimor så let. Ni kler, ni skuar å e skola dailaste ut kåmfejjgar å pränekar. Å no var man ståltor te få vara mä tjar båna å sjong jölsångar å te få läsa opp än jölvärs. Hela bien var tär å e goan ti! Skolfårsta var full mä pojkar som änt vild koma in e sko'saln å änt heldor fingo rum tär. Luften var tjåkkor, småbåna plärre å skria, mången sjongd falskt, jölgransljusena smält nästan gista ner, he var dåle vaxljuser, än främ jöltomte — he var ja — håld te te bränn opp. Skåigge bärja bränn främ eit ljus, bara he var storan fest å he var jöl.

RUDOLF TIMMERMAN

in memoriam

För inte så länge sedan berättades i dessa spalter om Rudolf Timmermans livsgärning. Det var i samband med hans 75-årsdag. Nu har han gått bort, en av kämparna från estlandssvenskarnas första verkligt aktiva period har i honom lämnat oss.

Rudolf Timmerman var en föregångsman. Det var han som i vår bygd kanske först av alla klart insåg, att förutsättningen för den andliga kulturens framåtskridande och blomstring är en stabil ekonomisk grundval. Denna insikt var den ledstjärna som han kom att följa i sitt arbete i Estlands svenskbygd. Hans yrke var lärarens, men hans gärning blev jordbrukarens, föregångarens inom jordbrukets nydaning. Med energi, intresse och hängivenhet bröt han mark, experimenterade och förkunnade metoder för moderneringens uppsving i hembygden. I sitt arbete hade han den estlandssvenska kulturföreningen Svenska odlingsvänners stöd, och en stor del av hans verksamhet utfördes i föreningens regi. Hans gärning blev betydande. Som en gård av tacksamhet valde föreningen honom till sin hedersmedlem.

Vid hans bår framförde föreningens ordförande estlandssvenskarnas tack för hans kloka och hängivna gärning. Han levde ett meningsfullt liv, ty han gjorde en stor insats för medmänniskorna.

E. L.

FAMILJENYTT

Födda

En dotter, född den 25 okt. 1964 i Stockholm, dotter till Vivi-Anne och Gerhard Ahlqvist.

Döda

Arvid Björk, född den 20 februari 1879 på Runö, avled den 28 oktober 1964 på Kustbohemmet, Ramsö, Vaxholm.

Johannes Einberg, född den 3 juli 1913 i Kabala, avled den 7 juni 1964 i Eskilstuna.

Änkefru Helena Laving, född Koppel den 12 sept. 1896 på Dagö, avled den 2 nov. 1963 i Strängnäs.

Edvard Sedman, född den 18 dec. 1900 på Nuckö, avled den 15 okt. 1964 i Kappelshamn på Gotland.

Fröken Katarina Timm, född den 18 september 1875 på Ormsö, avled den 5 oktober 1964 i Stockholm.

Jakob Österman, född den 25 januari 1892 på Runö, avled den 28 september 1964 i Stockholm.

Vår käre Morbror
och Farbror

Anders Blomman

född 14/3 1880

har lugnt insomnat. Sörjd och saknad
av oss, svägerska och många vänner.

Ramsö den 11 september 1964.

Syskonbarnen

Tyst vill vi gömma Ditt solljusa minne.
ödmjukt vi böja vårt huvud till bön.
Din ärliga blick och Ditt vårglada sinne
göms ej i jorden, hos Gud får Du lön.

Vår älskade Far
och Farfar

Anders Grönman

* 6/10 1868

har i dag stilla insomnat i tron på sin Frälsare.
I ljus och tacksamt minne bevarad av oss,
släkt och många vänner.

Stockholm den 1 nov. 1964.

HANS och GERTRUD
GERTRUD och HANS

Svägerska

Barnbarn, Barnbarnsbarn
Blott en dag, ett ögonblick i sänder.

Sv. Ps. 355.

Min käre Make,
vår käre Far,
Morfar och Farfar

Josef Hallman

född 16 mars 1876

död 3 november 1964

Djup sörjd och saknad av oss,
övrig släkt och vänner.

JULIA

Barn

Barnbarn
Barnbarnsbarn

Solen har dalat och dagen är slut,
Stilla är klappande hjärtat.
Skönt är att vila från lidandet ut,
Somna från allt som har smärtat.
Sov Make, Far, sov gott i Din grav,
Hav tack för Din godhet, Den kärlek Du gav.

Vår käre

Johannes (Johan) Lundström

* 8/7 1884 i Ormsö † 28/11 1964 i Stockholm
Älskad. Saknad.

GERTRUD

Barnen

Barnbarnen

Barnbarnsbarn

Syskon, släkt och vänner

I dödens mörka stund
Är det mitt vissa hopp
Att Jesus allt betalt
Det låter himlen upp.

Min älskade make
vår käre far, farfar och morfar

Mats Strandsten

* 3/3 1880 i Rickull † 2/11 1964 i Enebyberg
Älskad — Saknad

LOVISA

Valdemar Ingrid

Elfrida Mathias

Barnbarn och barnbarnsbarn

Ett hjärta av godhet har slutat att slå
Den eviga vilan har kommit
En tröst i sorgen dock Gud oss ger
Att den vi älskar ej lider mer

Vår kära Mor

Katarina Nyholm

född 3/6 1872 död 13/11 1964

Sörjd och saknad av barn,
barnbarn, barnbarnsbarn

Hur skönt att i ålderns och levnadens höst
Lägga sitt huvud till vila.
Och njuta den sömn, som ger ro och tröst
Och bort från skuggorna ila.

Min älskade Make
vår käre Far och Morfar

Rudolf Timmerman

* 6 mars 1889 † 7 oktober 1964
Innerligt sörjd och saknad
Kopparberg 9/10 1964.

JULIA

Erika

Barnbarn och Barnbarnsbarn
Syskon, övrig släkt och vänner.

Aldrig komma vi att glömma
Vad Du gjort i gången tid
Tack för all din omsorg ömma
Tack du kära sov i frid.

Vår kära
Faster och Moster

Gertrud Peterberg

* 4/4 1884 † 15/9 1964
Innerligt sörjd och saknad av oss,
övrig släkt och vänner

SYSKONBARNEN

Sakta kom döden
Den kom som en vän.
Han tog Dig vid handen
Och förde Dig hem.

Anna Westerblom

född den 19/12 1868 i Nuckö
död den 20/9 1964 i Vaxholm
I ljust minne bevarad av systrar, svägerskor,
syskonbarn, övrig släkt och vänner.

Editha och Alexander Nilsson

Han har öppnat pärlporten,
så att jag kan komma in.
Genom blodet har han frälst mig
och bevarat mig som sin.

Bemärkelsedagar

90 år

Maria Fällman, född Wennberg den 8 febr. 1875, Ormsö

85 år

Katarina Sandell, född Bergström den 1 jan. 1880, Ormsö
Gertrud Hamberg, född Fagerlund den 3 jan. 1880, Ormsö
Tio Nystil, född Hamberg den 3 jan. 1880, Rågöarna
Maria Lindman, född Ponder den 20 jan. 1880, Rågöarna
Elisabeth Rosen, född den 23 jan. 1880, Rågöarna
Mina Rander, född Tennisberg den 13 mars 1880, Vippal
Katarina Söderblom, född den 14 mars 1880, Ormsö
Lena Pelmas, född Ruhberg den 21 mars 1880, Rickul

80 år

Elin Adelin Matsson, född den 13 jan. 1885, Nargö
Ernst Palmkron, född den 17 jan. 1885, Vippal
Rosa Vilhelmine Eichertahl, född Matson den 30 jan. 1885, Reval
Maria Strandberg, född Freiman den 30 jan. 1885, Rickul
Johannes Dyrberg, född den 9 febr. 1885, Rickul
Agneta Bäck, född den 15 febr. 1885, Ormsö
Hans Appelbom, född den 27 febr. 1885, Ormsö
Maria Blomberg, född Lagman den 11 mars 1885, Rickul
Maria Fagerros, född den 28 mars 1885, Ormsö

75 år

Helene Brus, född Rüüdein, den 3 jan. 1890, Nuckö
Gustav Hallberg, född den 10 jan. 1890, Rickul
Maria Grenfeldt, född Norrberg den 17 jan. 1890, Rickul
Hermine Sofia Holm, född Markus den 25 jan. 1890, Nargö
Julia Vesterman, född Söderholm den 27 jan. 1890, Rickul
Birgitta Alros, född Appelblim den 29 jan. 1890, Ormsö
Maria Nyblom, född Nyman den 28 febr. 1890, Ormsö
Sofia Leontine Ambrosen, född Vellman den 2 mars 1890, Reval
Johanna Taman, född Kreitzveg den 5 mars 1890, Korkis
Alexander Anker, född den 16 mars 1890, Nuckö
Rosette Pöhl, född Öström den 23 mars 1890, Rågöarna

70 år

Lena Blomberg, född den 6 jan. 1895, Rickul
Arthur Voldemar Ambros, född den 8 jan. 1895, Reval
Lars Landman, född den 8 jan. 1895, Ormsö
Johannes Espling, född den 17 jan. 1895, Rågöarna
Maria Klingberg, född den 7 febr. 1895, Rickul
Herman Strömkvist, född den 10 febr. 1895, Rickul
Sofie Veski, född den 10 febr. 1895, Nömme
Mathias Söderholm, född den 14 febr. 1895, Nuckö
Herman Åkerblad, född den 15 febr. 1895, Rickul
Bernhard Nygård, född den 23 febr. 1895, Dagö
Ida Vesterblom, född den 23 febr. 1895, Nuckö
Hans Friberg, född den 25 febr. 1895, Ormsö
Mathilda Kopparberg, f. Lagman den 1 mars 1895 Rickul
Katarina Söderlund, f. Häggblom den 1 mars 1895, Ormsö
Tomas Murman, född den 8 mars 1895, Ormsö
Kristof Engman, född den 10 mars 1895, Nuckö
Sofia Engman, född Stavas den 16 mars 1895, Rickul
Fernanda Kärk, född Jürgensson den 23 mars 1895, Reval
Maria Matsson, född den 24 mars 1895, Reval

Maria Lindgren, f. Lundberg den 25 mars 1895, Rågöarna
Karl Koinberg, född den 31 mars 1895, Rågöarna

60 år

Johan Svärd, född den 3 jan. 1905, Ormsö
Elfride Thomsson, född den 3 jan. 1905, Rickul
Johan Lilja, född den 5 jan. 1905, Ormsö
Maria Brun, född Klanberg den 6 jan. 1905, Nuckö
Fridolf Engman, född den 16 jan. 1905, Rickul
Marga Krupp, född Malm den 18 jan. 1905, Reval
Helene Mathiesen, född den 20 jan. 1905, Nuckö
Alide Leemets, född Kanter den 15 febr. 1905, Reval
Hans Bäckman, född den 21 jan. 1905, Ormsö
Maria Malvik, född Berggren den 23 jan. 1905, Ormsö
Johan Peterberg, född den 23 jan. 1905, Ormsö
Herman Rosenberg, född den 24 jan. 1905, Rågöarna
Maria Svärd, född Hammerman den 24 jan. 1905, Ormsö
Johan Alström, född den 31 jan. 1905, Ormsö
Gustav Lindström, född den 31 jan. 1905, Vippal
Alexander Nyman, född den 5 febr. 1905, Nuckö
Ksenia Pisarev, född den 5 febr. 1905, Reval
Maria Öman, född Åkerman den 8 febr. 1905, Ormsö
Maria Adelman, född Mägi den 10 febr. 1905, Nuckö
Maria Nilsson, född Vestersten den 11 febr. 1905, Nuckö
Eduard Viljamaa, född den 14 febr. 1905, Vippal
Gertrud Gärdström, född Hörnström den 15 febr. 1905, Ormsö
Herman Vesterblom, född den 16 febr. 1905, Nuckö
Alide Söderholm, född Laurisson den 17 febr. 1905, Rickul
Leida Luks, född Kull den 19 febr. 1905, Rickul
Johannes Seffers, född den 26 febr. 1905, Nuckö
Linda Bergman, född Lauri den 4 mars 1905, Rickul
Fanny Kousson, född Luther den 4 mars 1905, Reval
Hilda Hermine Strickman, född Keelman den 9 mars 1905, Korkis
Johanna Bertholm, född den 18 mars 1905, Rågöarna
Hermine Vikman, född Villberg den 18 mars 1905, Reval
Johannes Okerblad, född den 22 mars 1905, Rickul
Katarina Kornblom, född Blomman den 21 mars 1905, Ormsö
Gertrud Svedberg, född Jonell den 25 mars 1905, Ormsö
Birgitta Bäckman, född Wikström den 29 mars 1905, Ormsö

50 år

Maria Blomman, född Norrman den 1 jan. 1905, Ormsö
Elvine Heyman, född Grönlund den 12 jan. 1915, Rågöarna
Edvin Vesterholm, född den 12 jan. 1915, Rickul
Benita Brus, född Bedman den 14 jan. 1915, Nuckö
Leo Paul Georg Hansen, född den 17 jan. 1915, Hapsal
Sofia Nyman, född den 25 jan. 1915, Nuckö
Maria Alström, född Murman den 31 jan. 1915, Ormsö
Olga Åkerblad, född Heyman den 9 febr. 1915, Rickul
Valdemar Gottfrid Österman, född den 9 febr. 1915, Rickul
Lars Berggren, född den 19 febr. 1915, Ormsö
Arvid Brandt, född den 22 febr. 1915, Nuckö
Einar Ludvig Rosen, född den 28 febr. 1915, Nargö
Maria Lilja, född Kornblom den 5 mars 1915, Ormsö
Armilde Elisabeth Simonsson, född Winkelberg den 15 mars 1915, Reval
Artur Koinberg, född den 21 mars 1915, Nuckö